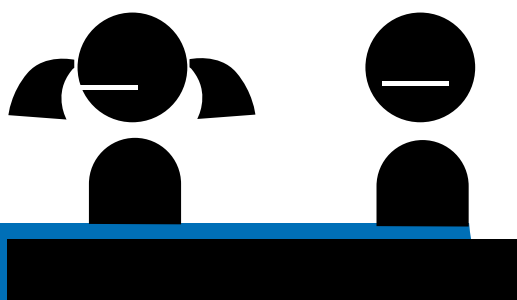

ПОМОЩ

**ЗА ДЕЦАТА, ЖЕРТВА
НА СЕКСУАЛНА
ЗЛОУПОТРЕБА**

www.sapibg.org
www.detetosvidetel.org

ИСДП!

НАРЪЧНИК ЗА ПЕДАГОЗИ И УЧИТЕЛИ

Автори:

Беата Павлак-Йордан, Юстина Подлевска, Йоланта Змарзлик,
Славейка Костадинова

Базира се на изданието "Pomoc dzieciom wykorzystywanym seksualnie",
Fundacja Dzieci Niczyje

Издава:

Сдружение „Институт по социални дейности и практики“

гр. София, ул. „Княз Борис I“ №78, ет. 2

+359 2 852 4713

sapi@sapibg.org

www.sapibg.org .....

Набор и графично оформление:

Грей България

www.grey.bg

Тази публикация се осъществява с финансовата подкрепа на
Фондация Оук в рамките на Програма „Детство без насилие –
за по-добра система за закрила на детето в Източна Европа“
и

Програма „Основни права и гражданство“ на Европейската комисия

Цялата отговорност за съдържанието на публикацията се носи от
нейните автори и не може да се счита, че отразява официалното
становище на Европейския съюз.

Copyright © 2010 Fundacja Dzieci Niczyje

ISBN 978-954-92711-9-5

Разпространява се безплатно.

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод

Разпознаване на сексуалната злоупотреба с дете..... 3

Разговор с детето..... 6

Място и време на разговора
Как разговаряте с детето
Начин на провеждане на разговора с детето

Разговор с родителя..... 11

Когато извършителят не е родител на детето
Когато извършител е един от родителите

Ролята на институциите..... 15

Кой може да съобщи факта, че детето е пострадало?

Уведомяване на органите за закрила на детето –
кого да уведоим и какво се случва след подаден сигнал

Какви са правата и задълженията на лицата
или институциите, които уведомяват за престъпление?

Уведомяване на прокуратурата

Съдебно производство

Изоляция на детето от извършителя
на сексуалната злоупотреба

Полицейска закрила

Задържане на заподозрения

Провеждане на разпит на дете

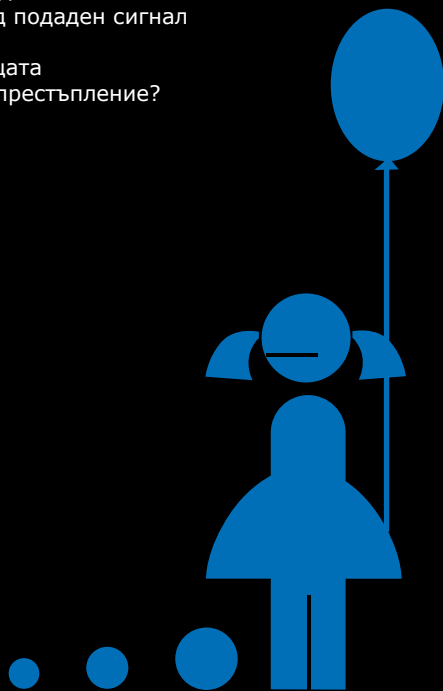
Детето - свидетел

Особен представител

Дружелюбно към децата правосъдие

Повторно изслушване

Важна информация...

Наръчниците от серията „Престъпни ласки“ са адресирани до всички, които могат да защитят децата срещу сексуална злоупотреба и да ги подкрепят тогава, когато те са преживели сексуално насилие, извършено от възрастни или от други деца, които ги превъзхождат по възраст, физически или интелектуално.

Първата книга от тази серия – „Как да предпазим детето от сексуална злоупотреба?“, е адресирана до всички възрастни и преди всичко до родителите и настойниците на децата, които биха могли да забележат първи сигналите, предизвикващи тревога и да реагират на тях. В нея препоръчваме на близките подход и начин за разговор с децата на теми, отнасящи се до сексуалността, с цел превенция на сексуално насилие.

Наръчникът „Помощ за децата, жертва на сексуална злоупотреба“, който сега представяме на вашето внимание, е предназначен главно за лица, които работят с деца – педагози, учители, възпитатели. Споделяме нашия опит от разговорите с децата по тази трудна и деликатна тема, тогава когато имаме съмнение за сексуална злоупотреба.

Когато помагаме на деца, станали жертва на сексуална злоупотреба, винаги, ако е възможно, трябва да взаимодействаме с техните родители. Информацията, съдържаща се в настоящото издание, улеснява планирането на това взаимодействие и подкрепата за родителите в тежки за тях моменти.

Тук ще намерите също така информация за нормативни актове и процедури, която помага да се предприемат стъпки за успешна намеса за защита на детето от насилие в бъдеще.

РАЗПОЗНАВАНЕ НА СЕКСУАЛНАТА ЗЛОУПОТРЕБА С ДЕТЕ

Разкриването на факта на сексуална злоупотреба е много трудно, тъй като единствените лица, които най-добре познават ситуацията са детето и извършителят. Именно скритият характер на този тип връзки е причината учителят задължително да бъде много добре запознат и да е ориентиран много добре в симптомите, говорещи за сексуална злоупотреба, за да не подмине тревожните сигнали. Важно е да подчертаем, че нито един от посочените тревожни симптоми у детето не трябва да се оценява самостоятелно, нито пък да се смята за „безспорно доказателство“, че с детето е злоупотребено сексуално. Много от описаните в научната литература симптоми на сексуална злоупотреба, проявявани от детето, могат да произтичат от различни трудни преживявания в живота му, например: развод на родителите, смърт на близък човек, промяна на местоживеенето, поява на по-малко братче или сестриче и други.

Важно е учителят да познава семейното положение на детето, неговото здравословно състояние, историята на неговия живот, а също така да умее да забелязва промени в поведението му, за да оцени правилно причините детето да проявява определено обезпокоително поведение.

Симптоми в поведението на детето, които биха могли да са сигнал за преживяна сексуална злоупотреба

Еротизиране на детето:

- провокиращо и съблазняващо сексуално поведение на детето към лица от неговото обкръжение;
- ранна или усилена детска мастурбация, неадекватна към фазата на психосексуалното развитие на детето;
- еротично творчество на детето – когато в рисунки, модели за оцветяване, фигурки от пластилин започват да доминират сексуални елементи;

- 1 сексуална агресия към други лица;
- 2 включване на връстници и по-малки деца в нетипична сексуална активност – ако детето в предучилищна възраст в игрите възпроизвежда сексуално отношение, орални или анални контакти, това е тревожен сигнал, който може да доказва, че детето е било въввлечено в сексуална активност от възрастни лица;
- 3 неадекватен за нивото на развитие на детето език, който се отнася до темата за сексуалността;
- 4 проявления на ранна и усилена сексуална активност;
- 5 сериозна нестабилност, асоциирана с хаотично поведение и агресивност към връстници или по-малки деца.

Емоционални проблеми на детето:

- 1 силно чувство за вина у детето, произтичаща от това, че то се чувства отговорно за сексуалното поведение, насочено към него;
- 2 чувството, че е зло, различно от другите, а още по-лошо – детето остава с убеждението, че това, което му се е случило, се дължи на това, че то е лошо, недостойно;
- 3 чувството за прекомерен срам, свързан с прекрачването на интимните граници;
- 4 детето иска да подскаже, че таи някаква страшна тайна – възрастният, който установява сексуален

контакт с детето, често му казва, че за това не може да говори с никого;

 чувството на стигматизация – детето смята, че се различава от своите връстници, поради получената травма;

 негативно отношение към собственото тяло, чувството за омърсяване и отвращение.

Автодеструктивно поведение:

- самонараняване;
- суицидни опити;
- нарушено хранене (булимия, анорексия);
- зависимост (злоупотреба с алкохол, наркотици);
- детска проституция.

Психосоматични заболявания:

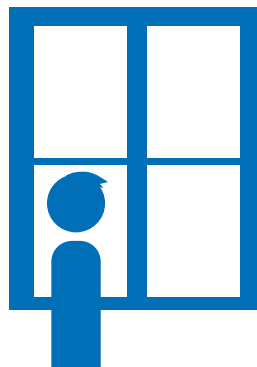
- коремни болки;
- гадене, повръщане;
- нарушена менструация.

Невротични симптоми:

- вторично нощно напикаване;
- нарушен сън, нощни кошмари;
- отключване на фобии.

Училищни проблеми:

- нарушена концентрация;
- висока възбудимост и импулсивност;
- социална изолация;
- приобщаване към групи на деца, проявяващи агресия;
- рязко влошаване на успеваемостта в училище;
- избягване на заниманията по физическо възпитание.

Упоменатите симптоми **могат** да се съпътстват също така от соматични симптоми: дерматологични

проблеми, хематоми, зачервявания, изоставане във физическото развитие (хипотрофия). Еднозначно категорични признаци за сексуална злоупотреба обаче са венерическите заболявания, бременност и наличие на сперматозоиди във влагалището или ануса на детето. Освен това у дете, което е жертва на сексуална злоупотреба, могат да се появят други соматични симптоми като бяло течение, зачервяване и ожулване на гениталиите, кървене от влагалището или ануса, възпаление на пикочно-половите пътища, разкъсване (дефлориране) на девствената ципа.

РАЗГОВОР С ДЕТЕТО

Разговорът с детето на тема сексуална злоупотреба е труден както за професионалиста, така и за самото дете. Не трябва да се провежда там, където е шумно, в глъчка, в присъствие на много хора и когато се уреждат други неща. За да бъде разговорът с детето ефективен и да бъде от реална помощ, трябва да се знаят няколко важни неща.

Място и време на разговора

Мястото на разговора трябва да бъде неутрално място, по възможност тихо и безопасно. Постарайте се по време на разговора никой да не ви пречи. Нека времето, което посвещавате на детето, да бъде запазено само за него. Погрижете се да осигурите необходимото време за разговора. Когато детето разказва за свои тежки преживявания, не трябва да бъде прекъсвано.

Много важно е на детето да се осигури чувство за сигурност. Детето ще се чувства по-добре и по-уверено,

когато само избере мястото, на което иска да седне, ако има около себе си кърпички и нещо за пиене. Не създавайте между себе си и детето прегради (напр. заставайки зад бюро).

Как да разговаряте с детето

Когато се подготвяте за разговор с детето, трябва да помните няколко основни послания, които то трябва да чуе по време на разговора:

- детето не е виновно за това, което се е случило; това, че до този момент не е разказвало на никого за това, което му се е случило, не може да бъде вменявано за негова вина;
- случилото се с него се е случвало и с други деца и то не е единственото дете, което има такъв проблем;
- че ще му помогнете в тази ситуация;
- че е постъпило много добре, съобщавайки за това на някого.

Повечето хора изпитват страх и неудобство, когато разговарят с дете, наранено от сексуална злоупотреба. Те се страхуват, че не могат да се справят с един такъв разговор, че още повече ще наранят детето. Както другите хора, така и вие бихте могли да се чувствате безпомощни, защото не знаете как наистина може да се помогне на детето, към кого бихте могли да се обърнете за подкрепа и какви могат да бъдат последствията от вашите действия.

В такъв случай ще ви помогнат:

- познаването на явлението сексуална злоупотреба;
- подготовката за разговора;
- познаването на процедурите за намеса в случаите на сексуална злоупотреба;
- доброжелателни хора, които могат да помогнат да преодолеете собствените си емоции, свързани с контакта с детето, жертва на сексуална злоупотреба.

ВАЖНО

Ако детето само ви е избрало за съюзник в решаването на своя проблем, това значи, че изпитва към вас доверие и вярва, че вие сте този, който ще му помогне.

Начин на провеждане на разговора с детето

Преди да пристъпите към разговора трябва да планирате неговото протичане. Трябва да знаете каква е целта на разговора и какво искате да научите. Подгответе си помощни материали: например, когато разговаряте с по-малко дете, не забравяйте да осигурите цветни тебешери и моливи, талисманчета, малки фигурки и други.

 Целта на разговора с детето, жертва на сексуална злоупотреба, е не само да се събере информация за тежки събития в живота на детето, но също така да му се окаже подкрепа. За да се окаже помощ на детето, трябва да знаете, какво му се е случило и кой е бил причинителят на неговите страдания.

 Децата, жертва на сексуална злоупотреба, много често трудно разказват в откровен разговор за собствени травматизиращи преживявания. Не трябва вие да задавате темпото на разговор, а да се съобразите с темпа на описание на събитията на детето.

 В началото е нужно да установите с детето отношения на доверие. Започнете разговора с него на неутрални теми, които същевременно са и важни, и интересни за детето. Покажете му, че се интересувате от него, а не само от това, което искате да научите от него. Убедете детето, че то е важно за вас, спечелете неговото доверие и готовност да ви се разкрие. Говорете с него за интересите и успехите му. Не е добра идея контактът да започне от разговор за успехите в училище, за приятелите и отношенията в семейството. Всички тези теми при децата, преживели сексуална злоупотреба, може да се асоциират

с преживени от тях неприятни емоции.

 След като установите необходимия контакт с детето, можете да преминете към въпросите, които са свързани с основната цел на срещата. Започнете с отворени въпроси, които му дават възможност да разкаже свободно за своя проблем. Отворените въпроси могат да започват с думи като: „можеш ли да ми разкажеш нещо за това“, „искам по-добре да разбера какво се е случило с теб“, „можеш ли да ми кажеш нещо повече за тази ситуация“. Не задавайте въпроси, които подсказват отговора, като: „това къде се случи - на двора или у дома“, „татко ти докосваше ли твоите полови органи“ и подобни.

 За задълбочаване на контакта с детето и създаване у него на чувство, че го слушат и разбират, помага преразказването със собствени думи на това, което е казало детето: „ако съм те разбрал добре, ти каза, че...“.

 В контакта с детето помага също така „отразяването“ на неговите емоции. Отразяването помага на детето да назовава и по-пълно да изпита това, което чувства. Бихте могли да започнете с: „виждам, че си тъжен“. Изключително важно е да съумеете да отделите своите емоции от емоциите на детето. Често се случва, лицето, което контактува с дете, жертва на сексуална злоупотреба, само да преживява много силни чувства. Бъдете внимателни, вашите чувства да не потиснат детето и да не му приписвате неволно това, което самите вие преживявате.

  Още в началото съгласувайте с детето наименованията на гениталиите и сексуалното поведение – как то ги нарича или как е прието в семейството / средата му да се наричат. Детето изпитва неудобство, когато трябва да разговаря с възрастен човек по интимни въпроси. Децата, жертва на сексуална злоупотреба, често знаят само вулгарните думи, което допълнително засилва тяхното чувство на свян. Ще помогнете на детето, като му представите уточнението и му предоставите възможност да ви разкаже: например бихте могли да му кажете:

„Различните хора наричат по различен начин тези части на тялото, а ти как ги наричаш?“. С по-малките деца могат да се използват рисунка на човешкото тяло или кукла. Детето показва и назовава по рисунката какви части на тялото има човек. Започва се от неутралните части, а след това задаваме въпроси за интимните части: напр. питаме с какво момчетата/момичетата пишкат.

Когато разговаряте с детето за сексуалната злоупотреба, не трябва да провеждате следствие. Не е ваша задача да събирате доказателства, да изяснявате детайли и безспорни факти. Оставете детето да каже толкова, колкото е готово. В бъдеще то ще трябва да повтори своя разказ пред съдията и пред специалист-психолог. Те ще се занимават с уточняването на подробностите. Но трябва да бъдете готови да изслушате това, което детето иска да каже, дори ако е трудно за вас.

По време на разговора детето може да плаче, да изразява страх, болка, да бъде засрамено или да изрази гняв. Дайте му възможност да изразява емоциите си. Не помагате на детето, нито го утешавате, като му казвате „Не плачи“ и „Не се вълнувай“. Това само потиска емоциите му.

В контакта с детето, жертва на сексуална злоупотреба, бъдете предпазливи, когато проявявате физическа близост. Прегръщането и милването трябва да са следствие на ясно изразена нужда на детето, а не на вашата потребност веднага да се окаже помощ и подкрепа.

Ако сте истински развълнуван от съдбата на детето, не давайте прибързани обещания. Не можете да сте сигурни как по-нататък ще се развие съдбата му. Не знаете дали извършителят веднага ще бъде изолиран от детето. Не знаете как ще реагира неговото семейство и дали някой друг няма също така да насили детето в бъдеще.

Разговорът за сексуалната злоупотреба е труден – и за детето, и за вас. Постарайте се да разговаряте на простичък език. Когато разговаряте с малко дете,

използвайте по-често единични изречения и не използвайте такива с двойно отрицание. Бъдете особено внимателни, когато формулирате въпроси, започващи с думата „защо“, например: „Защо отиде там?“, „Защо не каза това на мама?“, „Защо той закачаше теб?“. Тези въпроси пораждат у детето чувство за вина.

Обяснете на детето, че то има право да не знае нещо, да не разбира въпроса и да не иска да отговори на него. Ако го убедите, това ще укрепи неговото чувство за сигурност и ще намали вероятността в изказванията му да се съдържат неистини.

Когато дете сподели с вас, че е било използвано сексуално, трябва да го уверите, че то не е виновно за случилото се. Не преувеличавайте случилото се, не го драматизирайте, но не се преструвайте, че нищо особено не се е случило. Задължително трябва да кажете, че му вярвате; че е добре, че ви е казало за това. Кажете на детето, че за всичко случило се е отговорен възрастният човек, който му е причинил страданието.

Обяснете на детето, че различните трудности, които преживява – например физическа болка, нощни кошмари, лошо самочувствие и други – ще отминат. Помнете още, че трябва да представите на детето това, което ще направите след разговора ви.

МНОГО ВАЖНО!

Никога не обещавайте на детето, че ще запазите в тайна този разговор.

Разговор с родителя

Следващата стъпка, след като детето е разкрило, че е било обект на сексуална злоупотреба, трябва да бъде предаването на тази информация на неговите родители. Начинът на провеждане на разговора с родителите очевидно ще зависи от това, което е споделило детето, какви са били обстоятелствата, каква е била ролята на

родителите в това събитие, който е бил извършител на сексуалната злоупотреба. Подгответе се за разговора, като съберете информация за институциите, които са близко до дома им и които могат да помогнат на детето и родителите в трудни ситуации.

Когато извършителят не е родител на детето

Информирането на родителите, че тяхното дете е жертва на сексуално насилие, обикновено предизвиква у тях силни емоционални реакции. По-добре е те да бъдат изразени в разговор с вас и то не в присъствие на детето. Родителите на децата, жертва на сексуална злоупотреба, се нуждаят от време, за да осъзнаят какво всъщност се е случило и да се преборят с чувството за вина, породено от това, че недостатъчно добре са опазили своето дете. Понякога се случва родителите взаимно да се обвиняват в това, че не са забелязали нищо обезпокоително у своето дете. Кажете им, че сега е по-добре да се съсредоточат върху това как да помогнат на детето, а не кого да обвинят. Може да е наложително да осигурите среща на родителите със специалист, например психолог или юрист.

По време на разговора бихте могли да кажете на родителя следното:

- „Сега можете да направите много като родители, за да помогнете на своето дете.“
- „Това, че вашето дете се е осмелило да разкаже за това, което му се е случило, дава добри надежди за бъдещето.“
- „Това, че детето не ви е казало за този факт, може да означава, че то е искало да ви предпази, защото вие сте важните за него хора.“
- „Това, което се е случило на вашето дете, няма непременно да окаже фатално влияние върху него и вашето семейство.“

Кажете на родителите, че трябва да подкрепят детето и да му покажат, че му вярват. В този момент детето

се нуждае повече от всеки друг път да му се покаже, че е направило добре, като е разказало за това, което му се е случило. Обърнете особено внимание на това, че родителите са длъжни да подчертаят в разговор с детето, че това, което се е случило не е по негова вина, че детето не е предизвикало сексуалната злоупотреба и то в никакъв случай не е виновно, че са постъпили с него така.

Често пъти родителите имат различни съмнения относно това как трябва да се отнасят с детето, след като се върне у дома.

Можете да им помогнете с няколко съвета:

- Родителите трябва да уверят детето, че ще направят всичко, за да се чувства то в безопасност.
- На детето трябва да се позволи да изразява както отрицателни, така и положителни чувства към извършителя. Родителите често трудно се примиряват с това, че детето може да продължава да смята извършителя за важен за себе си човек и да проявява загриженост за неговата по-нататъшна съдба. Този тип амбивалентни реакции са характерни за децата, жертва на сексуална злоупотреба.
- Не трябва да се пренебрегва или омаловажава това, което се е случило.
- Детето не бива да бъде принуждавано да участва в очна ставка с извършителя.
- Родителят не трябва да провежда следствие по отношение на детето и да го разпитва многократно за обстоятелства и причините за събитието.
- Родителите не трябва драстично да променят досегашния начин на живот на детето. Прекалената загриженост не е от полза на детето.

Срещата с родителите трябва да приключи с определяне на следващите действия относно разкрития факт на сексуална злоупотреба. Ще трябва да се уведоми прокуратурата за подозрение за извършено престъпление.

Най-полезно за детето и за по-нататъшната съдебна процедура е именно родителите да уведомят прокуратурата за насилието над детето. Осигурете за родителите адрес и телефон на институция, която може да окаже психологическа помощ - на тях и на детето им.

Когато извършител е един от родителите

Родител, който научава, че неговото дете е било обект на сексуална злоупотреба от съпруга/съпругата или от партньор, се сблъсква с много проблеми. Той трябва да приеме не само факта на сексуалната злоупотреба, но също така да се примири с разрушаването на досегашната връзка с близък му до този момент човек. Мнозина родители се изправят пред опасността семейството да се разпадне, съпругът/съпругата да бъде арестуван(а) или детето да бъде настанено в алтернативна грижа. Това е изключително тежък момент в живота на всеки родител независимо от степента на съзнателно участие във възникването на ситуация, в която е станала възможна сексуалната злоупотреба с детето. Естествено е, че родителите се нуждаят от време, за да се адаптират към новата ситуация.

В такъв случай родителите най-често реагират по следния начин:

- изразяват недоверие – родителят не може да повярва на това, което е казало детето, и се опитва да оправдае извършителя; може също така да подозира, че лицето, което се намесва в тази ситуация, има лоши намерения;
- изразява гняв, раздразнение и отхвърляне на детето — родителят може да смята, че детето по някакъв начин

е предизвикало сексуалната злоупотреба или се е съгласило тя да се случи;

- амбивалентност – родителят иска да подкрепи както детето, така и извършителя;
- грижа за финансовата обезпеченост – родителят може да се опасява, че като защитава детето, може да лиши семейството от средства за живот.

Тези реакции на родителя могат да предизвикат у вас противопоставяне, нежелание, раздразнение, обърканост и безпомощност за предприемане на последващите действия. Не трябва, обаче, да забравяте, че основната цел на вашата среща с родителя е да помогнете на пострадалото дете.

Не оценявайте, не критикувайте родителя, тъй като трябва да го привлечете да участва в следващите действия за защита на детето. Ако виждате шанс да се установи такова взаимодействие, тогава уведомете родителя какви са по-нататъшните процедури в такива ситуации (психологическа и социална помощ за детето и семейството; уведомяване на полицията, прокуратурата или отделите за закрила на детето; да потърси медицинска помощ за детето, ако се налага).

Ако родителят откаже да сътрудничи и сте убедени, че той няма да защити детето, тогава не ви остава нищо друго, освен да го информирате, че вие ще предизвикате намесата на отговорните институции.

Към кого да се обърнем за сигнализиране и помощ? Ролята на институциите

Кой може да съобщи факта, че детето е пострадало? Както разпоредбите на наказателното право, така и тези на гражданското предвиждат задължително уведомяване на съответните институции за насилие над дете. Трябва да помним, че децата не могат сами да съобщават за извършване на престъпление. Това е задължение на

родителите, настойниците, професионалистите, които имат контакт с децата, например учители, педагози и други лица.

Дори когато не сте сигурни дали това, което се е случило с детето и което ви е разтревожило, носи белезите на престъпление, но, въпреки това, се опасявате, че детето е било подложено на сексуална злоупотреба, то вие можете да му помогнете, като съобщите в полицията, в прокуратурата и в отделите за закрила на детето /ОЗД/. В България, за разлика от други държави, нормативната уредба не предвижда съществуването на семейни съдилища, до които да се подава молба в описаните случаи.

Сигнализирането е преди всичко задължение на училищата, заведенията за социална помощ, организациите и службите, които се занимават със закрила на децата. Ако органите, на които е съобщено, преценят, че трябва да се запознаят с дадената ситуация, това ще бъде извършено от тях по съответния ред. Вие само ще задвижите процедурите, които трябва да предпазят детето.

Уведомяването не е обвързано със съгласието на родителите/законните настойници на пострадалото дете. Информирането им за такива действия зависи от волята на институцията, която подава уведомлението.

НАКАЗАТЕЛНО-ПРОЦЕСУАЛЕН КОДЕКС

Чл. 205 ал. 1 и 2 от НПК - Задължение на гражданите и длъжностните лица за уведомяване

Когато узнаят за извършено престъпление от общ характер, гражданите са обществено задължени да уведомят незабавно орган на досъдебното производство или друг държавен орган.

Когато узнаят за извършено престъпление от общ характер, длъжностните лица трябва да уведомят незабавно органа на досъдебното производство и да вземат необходимите мерки за запазване на обстановката и данните за престъплението.

ЗАКОН ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО

Чл. 7 ал. 1 и ал. 2 от ЗЗД – Задължение за съдействие

Лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция „Социално подпомагане“, Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи.

Същото задължение има и всяко лице, на което това е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна.

Уведомяване на органите за закрила на детето – кого да уведомим и какво се случва след подаден сигнал

Сигналите се подават до органите за закрила. Съгласно Закона за закрила на детето органи по закрила на детето са: председателят на Държавната агенция за закрила на детето и администрацията, която го подпомага при осъществяване на неговите правомощия; дирекции „Социално подпомагане“, министърът на труда и социалната политика, министърът на вътрешните работи, министърът на образованието и науката, министърът на правосъдието, министърът на външните работи, министърът на културата, министърът на здравеопазването и кметовете на общините. Във всички държавни, общински и частни училища, детски градини и ясли, обслужващи звена, специализирани институции, лечебни заведения и при общопрактикуващите лекари може да се намери информация към кого можем да се обърнем, за да съобщим, че дете е жертва на насилие.

При постъпване на такъв сигнал пред който и да е от изброените органи на закрила, сигналът се изпраща незабавно в дирекция „Социално подпомагане“ по настоящ адрес на детето. Сигналът може да бъде подаден писмено, устно или чрез активно набиране на информация от социалните работници. Устният сигнал може да се подаде лично или по телефона. Анонимни сигнали не се разглеждат, но изключение се прави именно при сигналите за насилие над дете.

Подаването на сигнал не изисква никаква специална форма на процесуален документ, също така не изисква от вас да влизате в ролята на прокурор и да искате да бъдат наказани родителите на детето, например да бъдат лишени от родителски права.

Социалният работник в дирекция „Социално подпомагане“ извършва проучване и първоначално набиране на информация в срок до 10 дни и, при установяване на риск за детето, открива случай. Случаят се оценява в срок до 4 седмици. Когато съществува риск за живота и здравето на детето, проучването се извършва незабавно и в случай на необходимост, детето се извежда от семейството, а оценката на случая се извършва в срок до 10 дни.

Въз основа на направената оценка (1) социалният работник изготвя план за действие (2). Планът за действие включва дългосрочна цел и краткосрочни цели, дейности за тяхното постигане и мерки за закрила. Планът за действие се съгласува с родителите на детето, с настойника, с попечителя или с лицето, полагащо грижи за детето, ако това не противоречи на интересите на детето и не нарушава правата му. Социалният работник организира периодично срещи за преглед на оценката и изпълнението на плана за действие с всички заинтересовани страни. Прегледите се извършват периодично, в зависимост от развитието на случая, но не по-рядко от веднъж на 6 месеца.

При отказ за сътрудничество от страна на родител, настойник, попечител или на лицето, което полага грижи за детето, директорът на дирекция „Социално подпомагане“ издава задължително предписание.

От началото на 2010 г., в случай на дете, жертва на насилие или в риск от насилие, органите за закрила на детето прилагат процедура за действие, договорена в Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви или в риск от насилие,

и за взаимодействие при кризисна интервенция. Процедурата предвижда при получаване на сигнал за насилие над дете в някой от органите за закрила (ДСП/ОЗД, ДАЗД или МВР) той да уведоми останалите до 1 час от регистриране на сигнала (включително по телефон или факс). Социалният работник проучва случая в срок до 24 часа от постъпване на сигнала и свиква мултидисциплинарен екип на местно ниво, чийто състав е регламентиран от Координационния механизъм и включва: представител/и на кмета на общината, района или кметството; представител на Районните управления на МВР по места – районен инспектор, инспектор Детска педагогическа стая или оперативен работник и др.; както и, съобразно конкретния случай – представител на Регионален център по здравеопазване; личен лекар на детето, представител на „Спешна помощ“, завеждащ отделение в лечебното заведение, подало сигнала; РИО към Министерство на образованието, младежта и науката; директор на училище, детска градина или обслужващо звено, класен ръководител на детето или групов възпитател, училищен психолог (педагогически съветник) и др.; Местна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни; районен съдия; районен прокурор; управителен орган на социална услуга - резидентен тип и други по преценка на ДСП/ОЗД (ако се издава заповед за извеждане на детето извън семейството и настаняването му в услуга – резидентен тип), ако и когато следва да се ползва такъв; специалист при доставчик на социална услуга в общността, ако и когато следва да се ползва такъв.

Мултидисциплинарният екип си поставя единна стратегическа цел, за постигането на която изготвя съвместен план за действие с разписани конкретни задачи със срок за изпълнение. Всеки един от посочените участници в мултидисциплинарния екип набелязва и предлага на останалите от екипа конкретни задачи по случая, които да изпълни, съобразно собствените си правомощия, в съответствие с нормативната уредба.

При възникване на критично събитие и ситуация,

която е много опасна или рискова, характеризира се с висока смъртност, голям брой пострадали или загинали лица, тежки травми – например акт на насилие, терористични актове, животозастрашаващи природни бедствия, автомобилна катастрофа и др., при които има висок обществен интерес и публичност, се прилага договорената в Координационния механизъм процедура за кризисна интервенция. Мултидисциплинарният за екип кризи включва дежурен полицейски служител, дежурен съдия, прокурор, дежурен лекар, социална услуга – кризисно настаняване, дежурен служител в общинската администрация, директор или класен ръководител – представители на училища и професионалисти от специално сформирана група за психологическа помощ при кризисна интервенция, които имат за цел да подкрепят детето и близките му и да ги насърчат да участват в конкретни дейности за преодоляване на кризата.

Какви са правата и задълженията на лицата или институциите, които уведомяват за престъпление?

За да се образува досъдебно производство въз основа на съобщение за извършено престъпление, направено от граждани, длъжностни лица, учреждения, предприятия и обществени организации, е необходимо съобщението да съдържа данни за лицето, което съобщава.

Лицата, направили съобщението, следва да бъдат уведомени от прокурора, в случаите когато той откаже да образува досъдебно производство. При получаване на такова уведомяване лицата, направили съобщение за извършено престъпление, могат да подадат жалба пред по-горестоящата прокуратура, която може да отмени отказа и да разпореди образуване на досъдебно производство и започване на разследване.

Лицата, които са съобщили за извършено престъпление, могат да бъдат призовани да дават показания пред органите на досъдебното производство и пред Съда. Ако бъдат призовани, те са длъжни да се явят пред съответния орган, да изложат всичко, което знаят по

делото, да отговорят на поставените им въпроси и да останат на разположение на органа, който ги е призовал, ако това е необходимо.

Уведомяване на прокуратурата

Уведомяването за извършено сексуално престъпление срещу дете трябва да се внесе в районната прокуратура, където е извършено престъплението или в най-близкото полицейско управление. Уведомяването може да се направи в писмена или в устна форма. Когато е в устна форма данните се записват в протокол от полицейски служител. За уведомяване е достатъчно основателно съмнение за извършено престъпление, а не е необходимо да се изрази сигурност, че е извършено престъпление. Задача на съдебните органи е да съберат доказателства и да констатират дали е имало престъпление, или не.

След получаване на уведомление в полицията или прокуратурата се прави проверка и в случай на основание /законен повод/ и достатъчно данни се започва наказателно преследване по смисъла на Наказателно-процесуалния кодекс – образува се досъдебно производство. Компетентните държавни органи на фазата на досъдебното производство, което се провежда за наказателни дела от общ характер, са прокурорът и разследващите органи – следователи и разследващи полицаи. Досъдебното производство включва разследване и действия на прокурора след приключване на разследването. Постановленията на разследващите органи се обжалват пред прокурора, а тези на прокурора пред погорестоящата прокуратура, ако не подлежат на обжалване пред Съд. На тази фаза – досъдебно производство – всички въпроси и искания следва да бъдат отправяни до разследващия орган или до прокурора.

Установеният от Закона срок за приключване на разследването е двумесечен, но може да бъде удължен при фактическа и правна сложност с до четири месеца от административния ръководител на прокуратурата, а в изключителни случаи може да бъде удължаван от административния ръководител на горестоящата

прокуратура. След приключване на разследването разследващият орган съставя заключение. То е обвинително, когато въз основа на събраните доказателства приеме, че съществуват данни за извършено престъпление. След изготвяне на обвинителното заключение то заедно с материалите се изпраща на прокурора. Прокурорът, след като получи делото, разполага със следните възможности: прекратява, спира наказателното производство, внася предложение за освобождаване от наказателна отговорност с налагане на административно наказание или предложение за споразумение за решаване на делото, или повдига обвинение с обвинителен акт. Прокурорът съставя обвинителен акт, когато е убеден, че са събрани необходимите доказателства за разкриване на обективната истина и за повдигане на обвинение пред съда.

Съдебно производство

С внасянето на обвинителния акт в Съда или с подаването на тѣжба за престъпления от частен характер, които се преследват по тѣжба на пострадалия, се поставя началото на съдебното производство. След извършване на съответните подготвителни действия съдът насрочва съдебно заседание. По принцип съдебните заседания са публични. Заседанията се провеждат при закрити врати в следните случаи: когато това се налага за запазване на държавната тайна или на нравствеността, както и за запазване тайната на самоличността на свидетеля или когато е необходимо, за да се предотврати разгласяването на факти от интимния живот на гражданите. Малолетен или непълнолетен свидетел – пострадал от престъпление, може да бъде разпитан при закрити врати. Във всички случаи присъдата се обявява публично.

Постановената от съда присъда подлежи на обжалване. Жалбата е писмена, подава се чрез съда, постановил присъдата, до горестоящия съд в петнадесетдневен срок от обявяването ѝ.

Изоляция на детето от извършителя на сексуалната злоупотреба

Защитата на детето от извършителя на сексуалната

злоупотреба е особено необходима в случаите, когато детето живее под един покрив с извършителя на престъплението. В тези случаи може да се получат следните видове закрила:

Полицейска закрила

Предоставянето на полицейска закрила на дете се осъществява от специализираните органи на Министерството на вътрешните работи. Полицейската закрила е спешна мярка. Полицейските органи извършват проверки при получаване на информация и сигнали за наличие на обстоятелствата, изискващи предоставянето на полицейска закрила. Полицейската закрила се изразява в настаняване на детето в специални помещения, като не се допуска контакт с лица, общуването с които може да има вредно въздействие върху него; настаняване на детето в специализирани институции или социални услуги-резидентен тип, като при необходимост му бъде осигурена охрана; връщане на детето при родителите му или лицата, които полагат грижи за детето.

Детето остава под полицейска закрила за срок не по-дълъг от 48 часа.

Задържане на заподозрения

Полицията има право да задържи заподозрения, ако предполага, че е извършил престъпление и съществува опасение да избяга или да се укрие, или пък да унищожи следи от престъплението.

Никой не може да бъде задържан за повече от 24 часа без разрешение на съда. С прокурорско постановление, когато е необходимо завеждане на заподозрения пред съда, е възможно задържане до 72 часа. Ако в този срок задържаният не бъде изправен пред съда с искане за налагане на мярка за неотклонение „задържане под стража“, той трябва да бъде освободен.

Как можете да помогнете на дете, което продължава да страда или да живее с постоянно чувство за заплаха, въпреки че прокурорът е бил уведомен за престъпните действия на родителя/настойника на детето, но не се е

стигнало до задържането на насилника?

В ситуация, когато съществува съмнение, че детето е жертва на сексуална злоупотреба в собственото си семейство, но не се е стигнало до задържането на насилника с намесата на правоохранителните органи, съществуват и други възможности. В неочаквани и тежки ситуации, когато знаете, че заплахата за детето е реална, или пък то отказва да се върне у дома, защото се страхува от своя родител/настойник, тогава възможни са следните действия:

Настаняване на детето извън семейството. Тази възможност е предвидена в Закона за закрила на детето, ако то е жертва на насилие в семейството и съществува сериозна опасност от увреждане на неговото физическо, психическо, нравствено, интелектуално и социално развитие. Настаняването на дете в услуга „Спешен прием“, в семейство на роднини или близки, както и настаняването на дете за отглеждане в приемно семейство, социална услуга-резидентен тип или специализирана институция се извършва по съдебен ред /със съдебно решение/.

До произнасяне на съда дирекция „Социално подпомагане“ по настоящия адрес на детето извършва временно настаняване по административен ред. Искането за такива мерки се прави от съответната дирекция „Социално подпомагане“, прокурора или родителя пред Районния съд. Съдът разглежда незабавно искането в открито заседание с участието на органите или лицата, направили искането и с участието на детето. Съдът се произнася в едномесечен срок с решение, което се обявява на страните и се изпълнява незабавно.

Когато се съмнявате, че дете е станало жертва на сексуална злоупотреба в собственото си семейство, следва да отведете детето в място за временно настаняване или в полицейския участък, след което инициативата за задвижване на описаната процедурата следва да бъде поета от дирекция „Социално подпомагане“, прокурора или родителя.

Лишаването от родителски права

Решението за настаняване на детето извън неговото семейство е временно решение и не е равнозначно на лишаване от родителски права. То се извършва при особено тежки случаи, когато поведението на родителя представлява опасност за личността, здравето, възпитанието или имуществото на детето. Искането за лишаване от родителски права се прави от другия родител, дирекция „Социално подпомагане“ и прокуратурата и се разглежда от Районния съд по настоящ адрес на детето.

Провеждане на разпит на дете

Сексуалното насилие над дете, извършено от възрастен, е престъпление. Следователно трябва да бъде образувано досъдебно производство. Един от елементите на това производство е изслушването на детето. Неговите показания често пъти са най-важният доказателствен материал.

Детето - свидетел

В Наказателно-процесуалния кодекс има разпоредби, които се отнасят конкретно до разпита на детето свидетел/жертва.

СЪГЛАСНО ЧЛЕН 140 ОТ НАКАЗАТЕЛНО-ПРОЦЕСУАЛНИЯ КОДЕКС:

Малолетният свидетел се разпитва в присъствието на педагог или психолог, а когато е необходимо, и в присъствието на родителя или настойника.

Непълнолетният свидетел се разпитва в присъствието на педагог или психолог, а когато е необходимо, и в присъствието на родителя или настойника, ако съответният орган намери това за необходимо.

С разрешение на органа, който извършва разпита, присъстващите лица – педагог, психолог, родител или настойник – могат да задават въпроси на свидетеля. Органът, който извършва разпита, разяснява на малолетния свидетел необходимостта да даде правдив

показания, без да му отправя предупреждения за отговорност (както се процедира с другите свидетели, които са пълнолетни лица). Разпит на малолетен и непълнолетен свидетел в страната може да се извършва при необходимост и чрез видеоконференция.

В България действа принципът на непосредствеността, което означава, че наказателният съд трябва да се запознае лично с показанията на свидетелите. Родителите не могат да откажат да дадат съгласие детето им да бъде разпитано от съдията. Няма и възрастова граница, която да не позволява детето да бъде свидетел. И по отношение на децата, жертва или свидетели на престъпление, е приложима разпоредбата, според която децата могат да откажат да дават показания както в досъдебното производство, така и пред съда, когато обвиняемият, респ. подсъдимият е близък член на тяхното семейство – баща, брат, сестра.

Налице е разлика между положението на детето, когато е жертва на престъплението и когато е само свидетел на престъплението. Разликата се състои в това, че в първия случай детето (чрез своите родители, настойници, попечители) може да участва в наказателното производство като частен обвинител, граждански ищец или частен тъжител.

Няма разлика по отношение на начина на провеждане на разпит на дете, жертва на престъпление, и дете, което е свидетел на престъпление.

Място на изслушването

Разпит на дете, свидетел или жертва на престъпление, се провежда по правило в полицията, следствената служба, прокуратурата или съда. Може обаче да се поиска провеждането на разпита на друго място. При необходимост, съдебното заседание или отделното съдебно действие, включително разпитът на детето, може да се проведе извън сградата на съда. Решението се взема по преценка на съда.

Разпит се провежда в рамките на досъдебното производство и пред съда, като не е уредена нормативно бройката на разпитите.

Разпитът се провежда от органа, който по закон ръководи съответната фаза на наказателното производство: разследващ полицаи, следовател, прокурор или съдия.

Органът, който ръководи съответната фаза на наказателното производство, назначава експертиза, когато съществува съмнение относно способността на свидетеля с оглед на неговото физическо и психическо състояние правилно да възприема фактите, които имат значение за делото, и да дава достоверни показания за тях.

Особен представител

Когато интересите на малолетния или непълнолетния пострадад и неговия родител, настойник или попечител са противоречиви, съответният орган му назначава особен представител – адвокат. Особен представител-адвокат, се назначава и на пострадалия, когато той е недееспособен или ограничено дееспособен и интересите му противоречат на интересите на неговия настойник или попечител. Особеният представител участва в наказателното производство като повереник.

Дружелюбно към децата правосъдие

В нашето законодателство, за разлика от това в други страни, не съществуват специални разпоредби в нормативните актове, отнасящи се до разпити на деца, жертва на сексуални престъпления. В България от няколко години се говори за въвеждане на стандарти и принципи на дружелюбното към децата правосъдие. Разпитът на дете в приветлива обстановка позволява да се защити детето от стрес и увеличава възможността да се събере годеи доказателствен материал. За да се избегне вторично травматизиране на децата, жертва или свидетел на престъпление, при участието им в правораздавателния процес, те трябва да бъдат разпитвани еднократно и в щадящи условия, при които: на детето няма да се налага да вижда и чува обвиняемия и защитника му; с детето ще

разговарят по време на изслушването и ще го подготвят за изслушването специално обучени професионалисти; разпитът ще бъде записан с цел използването на записа и в досъдебната, и в съдебната фаза.

Нормативни промени в България и нови практики

В сила от май 2010 година е и промяна НПК, която предвижда, че малолетен свидетел, който е бил разпитан в наказателното производство, се разпитва отново само когато показанията му не могат да се прочетат или новият разпит е от изключително значение за разкриване на истината. Предвидено е показанията на свидетел, дадени по същото дело пред съдия в досъдебното производство или пред друг състав на съда, само да се прочитат, а не отново да се дават, когато свидетелят е малолетен и при разпита му са присъствали обвиняемият и неговият защитник.

С нови разпоредби в НПК, отнасящи се до разпита на деца, се осигури възможност разпитът на малолетния и непълнолетен свидетел да се извърши при необходимост и чрез видеоконференция. Прилагането ѝ е една възможност детето да избегне среща с обвиняемия и неговия защитник. Предвидена е и възможността малолетен или непълнолетен свидетел, пострадал от престъпление, да бъде разпитан при закрити врати.

Разпитът на детето в съдебната зала може да бъде за него източник на стрес и да му попречи в показанията. И до настоящия момент обаче в НПК няма нарочна разпоредба, свързана с извършването на разпит на ненавършилите пълнолетие лица в специално оборудвани помещения с цел да се избегне вторичното им травмиране. Въпреки това и при сегашната нормативна уредба, съгласно разпоредбата на НПК, даваща възможност при необходимост съдебното заседание да се проведе извън залите на съда, извършването на разпити може да се извърши в специализирани помещения, по-конкретно в т.нар. „сини стаи“. Такива стаи са изградени и оборудвани от Институт по социални дейности и практики в градовете Шумен, Пазарджик и София. Информация за тях можете да получите на www.detetosvidetel.org или в районните управления на полицията в тези градове.

Важна информация

Ресурсен център по проблема за насилието над деца към Институт по социални дейности и практики (ИСДП) предоставя полезна информация за родители и професионалисти.

<http://www.detetosvidetel.org/>

Институт по социални дейности и практики (ИСДП)

гр. София, ул. „Княз Борис I“ №78

тел./факс: **+359 2 852 4713**

www.sapibg.org

e-mail: sapi@sapibg.org

Специализирани помещения за изслушване на деца

Столична дирекция на вътрешните работи

гр. София, ул. „Антим I“, №5

тел.: **+359 2 987 77 77**

гр. Шумен

Комплекс за социални услуги за деца и семейства,

бул. „Димитър Благоев“ №10

тел.: **+359 54 850 777**

ksu_sh@abv.bg

гр. Пазарджик

Комплекс за социални услуги за деца и семейства,

бул. „Ал. Стамболийски“ №48

тел.: **+359 34 447 530**

ksu_pazardjik@abv.bg

Национална телефонна линия за деца: **116 111**

Националната телефонна линия за деца има и своя електронна страница, на която се предлага консултиране по e-mail

www.116111.bg

Държавна агенция за закрила на детето

гр. София, ул. „Триадица“ №2

тел.: **+359 2 933-90-50** или **+359 2 933-90-30**

sacp@sacp.government.bg

Информация за безопасно използване на интернет и съвет при възникнала проблемна ситуация с деца в мрежата:

Българската линия за онлайн безопасност - БЛОБ

тел.: **124 123**

<http://www.helpline.bg/>

Децата, жертва на **престъпни ласки**,
искат да станат невидими.

Повече информация и помощ в случай на сексуална злоупотреба с деца
на тел.: 116111 или на www.detetosvidetel.org

Организатори:

Партньори:

